

Zuid-Afrikaanse varkenssector cultureel geremd

Tekst en beeld: Jef Verhaeren

Sinds de eerste vrije verkiezingen in 1994 ontwikkelt de Zuid-Afrikaanse landbouw zich in een vrije markt zonder subsidies. De regering is niet erg geïnteresseerd in landbouw maar wel in landhervorming ten voordele van de zwarte bevolking. Dit zorgt mede voor onzekerheid hoewel de landbouwsector vrij dynamisch blijft en proactief naar oplossingen zoekt om ook de zwarte bevolking te betrekken.

In tegenstelling tot de akkerbouw, de tuinbouw en andere veeteeltsectoren, bevindt de intensieve varkenshouderij, evenals de pluimveehouderij, zich in de buurt van de grote agglomeraties.

Grote blanke bedrijven

De Zuid-Afrikaanse landbouw is gekenmerkt door de schaalgrootte van de bedrijven, meestal nog in blanke handen. De bedrijven zijn zeer groot, werken met veel personeel en nemen meestal ook de productie van voer, de verwerking van de producten, de marketing, de huisvesting en zelfs voor een deel het onderwijs van de kinderen van de werknemers voor hun rekening. Vaak lijken ze op echte productiegemeenschappen.

Sinds 1994 probeert de overheid een landhervorming te realiseren met als doel het areaal te herverdelen. De bedoeling is dat minstens 30 procent van het landbouwareaal in handen van zwarte Afrikanen komt. Tot vandaag werkt het niet. De meeste zwarten slagen er niet in te produceren en sommigen verhuren hun land gewoon aan blanke boeren. Veel grote – blanke – boeren proberen daarom proactief zelf verschillende systemen uit om de zwarten te helpen produceren en mettertijd de leiding te nemen.

“Het is niet voldoende land te hebben, je moet ook kennis hebben en investeringsmogelijkheden. De banken vragen waarborgen”, zei ons executive director De Wet Boshoff van de Zuid-Afrikaanse diervoederfederatie AFMA. “Het is moeilijk het beste model te vinden. Sommigen proberen het met coöperaties maar die moeten ook beheerd worden. Er is zeker een grote wil bij de boeren om iets te doen.” Ook Mmatlou Kalaba van de Universiteit van Pretoria deelt deze visie. Meer dan 80 procent van het landbouwareaal is in handen van blanke landbouwondernemers, terwijl de blanken slechts 13 procent van de bevolking uitmaken. Door de deregulering werd het nog moeilijker voor kleine zwarte boeren. De landhervorming loste tot vandaag het probleem niet op. Slechts 7,5 procent

De Zuid-Afrikaanse varkenssector is het kleine broertje van de pluimvee- en de rundveesector.

van het areaal bestemd voor zwarten, is overgedragen. Steun voor zwarte boeren is volgens Mmatlou Kalaba niet doeltreffend zonder begeleiding.

Sector met groeipotentieel

De veeteelt is goed voor 50 procent van de productiewaarde van de Zuid-Afrikaanse landbouw. De Zuid-Afrikaanse varkenssector is het kleine broertje van de pluimvee- en de rundveesector. De bijdrage in de productiewaarde van de Zuid-Afrikaanse veeteelt is slechts 4,4 procent. Globaal gezien is de Zuid-Afrikaanse varkenssector slechts goed voor 0,8 procent van de wereldproductie. Maar er is groeipotentieel.

Eind 2016 telde Zuid-Afrika iets meer dan 1,5 miljoen varkens en 110.000 zeugen op commerciële varkensbedrijven. De provincie Limpopo huisvest

Zoals de meeste andere landbouwsectoren is de Zuid-Afrikaanse varkenssector erg grootschalig.

Hoewel de Zuid-Afrikaanse varkenssector maar een klein beestje is, toch gebruikt hij 10 procent van het in Zuid-Afrika geproduceerde mengvoeder.

Zelfvoorzienend Zuid-Afrika

Zuid-Afrika is 1.219.602 km² groot. Het heeft een kustlijn van 3.000 km en grenst aan Namibië, Botswana, Zimbabwe, Mozambique, Lesotho en Swaziland. Het land heeft 7 klimaattypes, van mediterraan tot subtropisch en woestijnachtig. Er leven 55,91 miljoen mensen, waarvan 13 procent blanken. Zuid-Afrika is zeer multicultureel en wordt gekenmerkt door veel interne migratie.

Er zijn 11 officiële talen. Engels wordt vooral gebruikt voor officiële en commerciële communicatie. isiZulu wordt door 22,7 procent van de bevolking als moedertaal gesproken, isiXhosa is de tweede grootste met 16 procent. Afrikaans is goed voor 13,5 procent, Engels als moedertaal voor 9,6 procent.

Pretoria is de administratieve hoofdstad, Kaapstad de wettelijke, Bloemfontein de justitiële en het grondwettelijk hof zetelt in Johannesburg. Er zijn 9 provincies en Zuid-Afrika is sinds 1994 een constitutionele meerpartijendemocratie. De belangrijkste sectoren zijn mijnbouw en transport, energie, verwerking, toerisme en landbouw.

Slechts 12 procent van de oppervlakte van Zuid-Afrika kan gebruikt worden voor gewasproductie maar slechts 22 procent van die 12 procent is echt vruchtbaar. De grootste beperkende factor is water. Gemiddeld valt er slechts 500 mm regen, ruim onder het wereldgemiddelde van 860 mm. 1,3 miljoen ha worden geïrrigeerd en 50 procent van het water in Zuid-Afrika wordt gebruikt voor de landbouw. De extreme droogte in 2014-2015 en 2015-2016 is dus een zeer grote handicap.

Zuid-Afrika is het enige Afrikaanse land dat zelfvoorzienend is voor voedsel. Voor veel belangrijke producten zoals melk, pluimvee, maïs, tarwe en groenten zit de zelfvoorziening rond de 100 procent. Voor citrusvruchten, suiker, subtropisch fruit, wijn en rundvlees is het land netto-exporteur, ja zelfs een belangrijke speler op de wereldmarkt.

Toch is de landbouw slechts goed voor 2 procent van het bnp en dat was voorheen heel wat meer. De Zuid-Afrikaanse akkerbouw is vandaag goed voor een productiewaarde van 4 miljard euro, de tuinbouw voor 5 miljard euro, en de dierlijke productie voor 17 miljard euro.

Sinds 1994 (de eerste democratische regering) is de landbouw niet meer gereguleerd maar overgelaten aan de vrije markt, waardoor ook de zelfvoorzieningsgraad is gedaald. Toch blijft de landbouw belangrijk, niet alleen omdat 638.000 mensen er officieel in werkzaam zijn. Naar schatting leven direct en indirect 8,5 miljoen mensen van de landbouw. De landbouwindustrie (toelevering en verwerking) is goed voor 20 procent van de bnp-bijdrage van de Zuid-Afrikaanse industrie. Het is de derde belangrijkste sector in dat opzicht maar wat arbeidsplaatsen betreft de belangrijkste.

De regering wil met haar Nieuw Groeiplan (GNP) 5 miljoen nieuwe banen creëren tegen 2020, onder meer via programma's die commercieel georiënteerde kleinschalige landbouw moeten stimuleren.

met 358.437 stuks het grootste aantal varkens, gevolgd door de Noordwest met 320.118 en de Westkaap met 166.038 varkens. De West-Kaap heeft echter het meeste zeugen, namelijk 21.000, gevolgd door Noordwest met 17.800, KwaZulu-Natal met 16.600, Mpumalanga met 14.000 en Limpopo met 12.700 zeugen.

Die 110.000 zeugen zitten op 230 varkensbedrijven. Zoals de meeste andere

Daarvoor is steun voorzien voor kleine boeren die land krijgen via de landhervorming.

Er zijn in Zuid-Afrika een kleine 40.000 commerciële landbouwbedrijven (gemiddeld 1.350 ha) en 1,3 miljoen kleine bedrijfjes (meestal minder dan 1 ha). In 2013-2014 werd 14,25 miljoen ton maïs geproduceerd, in 2014-2015 slechts 7,28 miljoen ton, vooral wegens de droogte. Het areaal is echter sterk uitgebreid en in 2015-2016 werd 14,388 miljoen ton geproduceerd. In 2015-2016 werd ook 1,918 miljoen ton tarwe geproduceerd, 1,070 miljoen ton soja, 14,578 miljoen ton rietsuiker, 354.000 ton gerst, 162.000 ton sorghum, 90.000 ton aardnoten, 950.000 ton zonnebloemzaad, 105.000 ton koolzaad en verder nog wat luzerne, haver en droge bonen en 2,318 miljoen ton aardappelen. Eveneens in 2015-2016 werd 917.418 ton appels geproduceerd, 41.756 ton abrikozen, ruim 2 miljoen ton tafeldruiven, 438.925 ton peren, 203.611 ton perziken, 80.567 ton pruimen en verder ook nog gedroogde pruimen, ander gedroogd fruit, kersen, vijgen, aardbeien, watermeloenen, kweepeeren avocado's, bananen, mango's en andere tropische vruchten. Datzelfde seizoen werd 905,5 miljoen liter goede wijn geproduceerd. Voeg daarbij nog eens 104.379 ton ananas, 1,383 miljoen ton sinaasappels, 323.358 ton citroenen, 384.350 ton grapefruit. Zuid-Afrika produceert ook 561.000 ton tomaten, 254.000 ton pompoenen, 387.000 ton groene maïs, 687.000 ton uien, 139.000 ton kolen, 214.000 ton wortels en tal van andere groenten, in totaal 5,177 miljoen ton.

Wat de veeteelt betreft zijn er in Zuid-Afrika 13,4 miljoen runderen, waarvan 1,38 miljoen melkkoeien, die samen 3,1 miljoen ton melk produceren. Er zijn 1,512 miljoen varkens, 10,722 miljoen schapen en geiten. Er wordt 1,704 miljoen ton pluimveevlees geproduceerd en 478.000 ton eieren. De consumptie van rundvlees bedraagt 21 kg/capita, die van varkensvlees slechts 4,8 kg/capita maar de pluimveeconsumptie bedraagt 40,04 kg/capita en die van eieren 27,74 kg/capita. ←

landbouwsectoren is de Zuid-Afrikaanse varkenssector erg grootschalig. Naast de commerciële varkensbedrijven zijn er naar schatting 1.500 à 3.000 kleine varkenshouders met zo'n 16.000 zeugen.

Er zijn 153 geregistreerde varkensslachthuizen. Het zijn moderne bedrijven, die goed zijn voor zo'n 2,8 miljoen slachtingen per jaar. De verwerking gebeurt of in de slachterijen of in versnijderijen van de grootwarenhuisketens.

Er is een evolutie naar gesloten bedrijven voor bioveiligheid.

De consumptie is zeer laag, amper 4 kg per capita, tegen ruim 42 kg in de EU. Dit heeft te maken met traditionele culturele factoren. Zwarte Afrikanen consumeren weinig varkensvlees maar vooral pluimveevlees. Door het stijgende inkomen en de bevolkingsaan groei wordt echter een stijging van consumptie en productie verwacht. De productie stijgt met ongeveer 4,5 procent per jaar.

Al wordt er weinig varkensvlees geconsumeerd, Zuid-Afrika is een netto-invoerder van varkensvlees. De export is verwaarloosbaar. De import steeg gestaag van 14.000 ton in 1994 tot 33.000 ton in 2012. De import moet het aanbod op de markt in evenwicht brengen. Zuid-Afrikanen consumeren bij voorkeur varkensribben. Het valt op dat Zuid-Afrika nauwelijks karkassen invoert maar specifieke delen van het varken, vooral ribben.

Complexe keten

De Zuid-Afrikaanse varkensketen is grotendeels verticaal geïntegreerd. Veel bedrijven zijn actief in meerdere schakels van de keten. Het varkensvlees wordt gecommmercialiseerd over twee ketens: die van vers vlees en die van verwerkt vlees. 40 procent van de geproduceerde varkens is bestemd voor de versmarkt en 60 procent voor de markt van verwerkte producten.

Hoewel de Zuid-Afrikaanse varkenssector maar een klein beestje is, gebruikt hij toch 10 procent van het lokaal geproduceerde mengvoeder, goed voor zo'n 1,1 miljoen ton. Daarvan wordt 75 procent van het voor

De moderne varkenshouderij in Zuid-Afrika realiseert vandaag 30 levend geboren biggen per zeug per jaar.

Het gemiddelde slachtgewicht is 78 kg maar er worden heel wat inspanningen geleverd om het slachtgewicht op te drijven.

gemengd op het bedrijf. De industriële mengvoederproductie voor varkens is vooral gesitueerd in de Westkaap en KwaZulu-Natal, aangezien daar nogal wat grondstoffen beschikbaar zijn.

De genetica is zeer geconcentreerd in Zuid-Afrika. Er zijn slechts 9 fok-bedrijven. Twee daarvan nemen 70 procent van de markt voor hun rekening: Topigs met 30 procent en Kanhym/PIC met 45 procent. Er zijn zo'n 3.000 tot 4.000 fokzeugen en per jaar worden 700 beren vervangen. Er is een evolutie naar gesloten bedrijven vanwege de bioveiligheid. De belangrijkste rassen zijn Large White (60 procent) en Zuid-Afrikaans Landras (30 procent). Verder is er ook Duroc, Piétrain en andere. De moderne bedrijven kunnen prat gaan op een productie vandaag van 30 levend geboren biggen per zeug en per jaar. Volgens een studie van de Universiteit van Pretoria moet een commerciële varkenshouder over minstens 300 zeugen beschikken om rendabel te draaien.

Slachten en verwerken

Varkens slachten is een specialisme. Van de 485 slachthuizen in Zuid-Afrika zijn er slechts 150 die varkens slachten en minder dan 20 slachthuizen slachten 98 procent van de Zuid-Afrikaanse varkens. Slechts 5 slachthuizen voldoen aan de internationale normen voor export. Het gemiddelde slachtgewicht is 78 kg maar er worden heel wat inspanningen geleverd om het slachtgewicht op te drijven.

Heel wat vleesverwerking is in handen van grote distributieketen, zoals Pick And Pay, Spar, Shoprite, Checkers en Woolworth. 6 procent van de detailhandel is goed voor 70 procent van de voedingsomzet.

Opleiding en begeleiding

De Zuid-Afrikaanse varkensproducentenorganisatie SAPPO verdedigt de belangen van de varkenshouders en is ook officieel erkend als hun spreekbuis. Opvallend is dat SAPPO speciale inspanningen doet voor de opleiding en begeleiding van kleine – meestal zwarte – varkenshouders. Veel van die kleine varkenshouders halen echter de normen niet en kunnen onvoldoende investeren.

Het gebrek aan kennis is wellicht een nog meer bepalende factor. Het is precies op dat vlak dat SAPPO kleine varkenshouders ondersteunt met het opmaken van een businessplan, training en begeleiding, studiegroepen en technisch advies, ook inzake vermarkting. SAPPO wil dat commerciële varkenshouders zich inzetten voor die kleine collega's. Dat gebeurt naar verluidt ook al in verschillende provincies met succes. Een belangrijk opleidingscentrum en tevens commercieel varkensbedrijf SA Pork Baynesfield Academy, wordt mede door SAPPO bestuurd.

